

Hus og Kultur

KULTURPROFILEN 1996

Fanfare for Gammel Strand
Assistenshuset
Allerede i 1764 var der pladsmangel
Pæretræet
Onkel
Herman Bang
Kulturens hus
Stærke og tunge farver
Dagens pragt
Fremtiden
Kulturministre siden 1961
Departementschefer i Kulturministeriet
Restaureringen
Nyt inventar
Henrik Sten Møller
Kolofon

AF HENRIK STEN MØLLER

Udgivet i anledning af kulturministeriets 35-års jubilæum

Fanfare for Gammel Strand

Et hus eksisterer et øjeblik og evigt
inden det falder ud af sit eget vindue.
- Jens Birkemose i "Det sidste Hus"

En nat i måneskin på Højbro. Næsten uhørlige skvulp fra kanalens vand. Det er, som om husene smiler under hvælvets pragtfulde projektør, selv Slotskirkens langside i C.F. Hansens monumentale mådehold virker imødekommende. I den tyste nattetime får husene lov til at tale frit, lykkeligt befriede som de er for dagens trafikdrøn.

Stedet er Københavns hjerte. Her er København helt sig selv. Denne enestående scene er så tydelig, at vi altid kan fremkalde den i mørkekammeret bag vore øjne.

Udsigten fra Assistenshuset over Gammel Strand.

I 200 år har Assistenshuset ligget side om side med kælderbutikken på hjørnet Snaregade/Naboløs, og kælderen er leverandør i ethvert tænkeligt ølmærke. Den herlige forretning styres i dag med talent af Richard From Hansen, som har taget plads i døråbningen med Københavns skønneste udsigt. I huset bor både formanden for Absalon Selskabet, Agnete Blegvad, og enken efter Danmarks store arkitekturforsker Chr. Elling, mesterfotografen Gertrud Sadolin. Det dejlige hjørnehus er i øvrigt en stiftelse, som bærer Henriette Melchiors navn.

Som en stor fast blok ligger Assistenshuset, et palads, der lukker og afslutter Gammel Strand. Om dagen må man knibe øjnene sammen for rigtigt at opfatte stedets store herlighed. Den fine række af

huse langs Gammel Strand er så udpræget dansk, en rigt varieret serie af jævne og fine bygninger, side om side. De taler så blidt til os. Gennem facadernes murede stoflighed fornemmer vi husenes indre, enkelt og taktfast opbyggede. Stedets ånd er åben og venlig, smilende. Er det ikke den danske hygge, vi netop oplever her, hvor ingen råhed eller dissonans får lov at trænge ind. Husene hænger sammen i en sjældent fornem rytme, her er intet strengt eller knapt, skarpt afskåret.

Det er, som om alt duver. Pladsens form, kanalens drejning, byggelinien svaj lige til Assistenshusets elegant svungne form. Og på den anden side kanalen Thorvaldsens Museum, som Assistenshusets pragtfuldt farverige modspiller. Museet som en værdig genbo til paladset. Da Bertel Thorvaldsen i 1844 så M.G. Bindesbølls museumsbygning under tag, reagerede han ved at sige: Museet det smiler, se engang, det er ligesom en blomst.

Gammel Strand med Vejerboden. Assistenshuset skimtes i baggrunden til venstre. Og samme udsigt i dag, 150 år senere.

Sådan så Gammel Strand og Assistenshuset ud i min barndom under anden verdenskrig. Skovserkonerne i lange rækker med deres fisk og hattedamerne på jagt efter bedste kvalitet til billigste pris. Kanalen var fuld af pæreskuder, joller og pramme.

I dag er der kun to fiskekoner tilbage, - den ene hugget i granit og den anden spillevende Doris, som trodser vejr og vind i sit telt, hvis sponsor er Tuborg Fondet.

Et smilende sted. Og et gammelt sted i byen. Allerede for 800 år siden var der mennesker overalt på Gammel Strand. Man ser den buede strandbred for sig, skib ved skib, sild og huder, tønder og salt.

Endnu i min barndom sad fiskerkonerne på rad og række, og kanalen var fuld af pramme og fiskerbåde. Konerne havde en træbuk, som de stillede fiskekassen på. Konkurrencen var hård, der blev råbt og skreget for at påkalde kundernes opmærksomhed, og de velklædte fruer, der fik syet hatte hos fru Tone på Nikolaj Plads og købte fisk hos konerne på stranden, blev udsat for tiltale over en meget bred skala. Først hidkaldelsen, så en farvestrålende beskrivelse af fiskens kvalitet og så, hvis hattedamen gik videre, en remse af temmelig stærke forbandelser, skældsord og sjofelheder - som dog var glemt næste dag ved udsigt til en handel.

I 1958 var det nye fisketorv i Sydhavnen færdigt, og så flyttede handelen derud. Gammel Strand har dog stadig fiskekoner, en noget bastant i sten og hugget af billedhuggeren Chr. Svejstrup-Madsen og den hjertelige og højst levende Doris, som sælger frisk fisk fra den lille bod ved Højbro.

Vi kaldte altid konerne for skovsere, fordi flere af dem kom ind til Gammel Strand fra Skovshoved. De sad der i al slags vejr og var ofte stoppet imponerende ud med gamle aviser.

1905 foreslog Dansk Fiskeriforening Assistenshuset og de øvrige huse hen til Knabrostræde - nogle af byens bedste huse - nedrevet til fordel for opførelse af en ny Fiskehalle med fiskeauktionslokale og, for at imødekomme Assistenshusets pantelånsvirksomhed, lokaler i tagene til dette formål.

På et barn virkede stedet ret farligt, fordi der blev råbt så meget, og fordi der var en myldrende trafik til og fra gårdene; men også fordi det var chokerende at opleve ens mor blive skældt ud med ukvemsord, man end ikke anede, hvad betød. Men styrken forstod man.

Brutaliteten var dog intet imod tidligere tiders. Filologen N.C.L. Abrahams har i erindringer fortalt om forholdene omkring 1800: Fiskerkællingerne var i høj grad støjende og uregerlige. For at holde styr på disse amazoner var der på fortovet ved kanalen oprejst en pæl, hvor der hang en halsring i en kæde. Dette var den såkaldte gabestok, og vi havde et par gange det tragikomiske syn at se en af disse balstyrige damer paradere med jernet om halsen, med en vægt på hver side, og omgivet af en sværm af hujende og jublende drenge.

Også i forrige århundrede var der klude- og loppemarked på Gammel Strand.

Omkring 1800 sad der også koner inde ved husrækken på de flotte granittrappesten. De knuste røde teglsten til et pulver, der blev kaldt trippelse. Det købte tjenestepigerne til at pudse kobbertøj med.

Først i 1850'erne fik Gammel Strand den profil, vi kender i dag. Indtil da havde Vejerboden og Pramlaugets Hus helt ud mod kanalen spærret for Nybrogade og Assistenshuset. Vejerboden var dog først på stedet, opført 1581 af Christoffer Valkendorf, et anseligt hus i tre etager og med høj tagrejsning. Foruden Pramlaugets Hus var der opført et fint lille femfags hus af en privatmand i 1823. I 1857 købte kommunen grunden og rev alle husene ned, så byen fik den åbne strand, vi i dag kender.

Assistenshuset

Foto: Jens Lindhe

Det er på denne strand, Assistenshuset med stor ynde indtager sin plads som palads.

Bygherren var borgmester Christian Berregård. Han havde ejet grunden siden 1716, og efter Københavns brand 1728 byggede han på stedet en hyggelig trefløjet gård. Gårdspladsen var lukket ud mod Nybrogade med en mur med port i. Op til murens inderside lå stalde. Hovedfløjen langs Snaregade gik fra naboskel ud til Gammel Strand-siden, hvor en sidefløj spændte ud fra Snaregade til Nybrogade. Fra den brolagte gårdsplads førte en høj stentrappe op til hoveddøren med et trapperum i fornemt udstyr. Der var fire rum i stueetagen og fire i beletagen og i begge etager sal i fire fag, nærmest trappen.

Ved omfattende bygningsundersøgelser i 1962 ved overinspektør ved Nationalmuseet, dr. phil. h.c. Harald Langberg synes gården i alt at have rummet tre herskabelige boliger. Huset blev opført af gulflammede Flensborgsten og med store røde sten til markering af hjørnelisener og vinduesindfatninger. Murermestrene var Lars Eriksen og Søren Sørensen.

Udsnit af Geddes Kort, 1757-61 med den trefløjede gård ved Kanalen og Gammel Strand.

Forslag til udvidelse af Assistenshuset ved murermester Fr. Platz, 1765. Rigsarkivet.

Assistenshuset år 1900, hvor man ivrigt drøftede husets og Gammel Strands fremtid.

Borgmesterens søn, kammerherre William Berregård, solgte i 1754 ejendommen til regimentskvartermester Adrian Kiøbke, som allerede året efter solgte den videre til franskmændene Jean Jacques Douihac og Jaques Cuny. De indrettede hattefabrik i gården, hvor der også blev åbnet butik med salg af hatte. Et vindue ud til Snaregade blev fjernet, for at der kunne sættes en dør ind i muren. Døren førte til hatteboden, der blev indrettet med hylder og diske og døre samt en særlig trappe.

For 250 år siden havde de franske hattemagere i Assistenshuset dør til deres forretning ud mod Snaregade. I 1994 kom der igen en dør mod Snaregade. Kulturministeriet har kontorer på begge sider af den lille gade og fik behov for hurtig forbindelse mellem gadens to sider. Men døren, som er smukt indpasset i huset, vakte enorm forargelse.

Allerede to år efter, i 1757, er hatteventyret på stedet forbi. Gården bliver købt af direktionen for Søetatens Kvæsthus og Assistenshuset. Arkitekten Philip de Lange bliver opfordret til at komme med forslag til gårdens ombygning til Assistenshus.

Assistenshuset var oprettet allerede i 1688 som en privat låneforretning, men blev i 1753 statsinstitution, der yder lån mod håndpant. I udspringet tænkt som en hjælpe- eller assisterende foranstaltning i kamp mod tidens ufattelige fattigdom. Her kunne man låne på sin frakke for at få dagligt brød. Og fik man aldrig siden penge til at indløse frakken, blev den solgt ved auktion. I løbet af et par måneder kom Philip de Lange med sit forslag. 1758 var Langes ombygning gennemført med hovedtrappens flytning som det væsentligste. Trappen blev flyttet til den nuværende hovedtrappes plads, men var større. Der blev etableret indgang for lånere og indløserer samt auktionslokale. Huset står nu gult med hvide fyldninger. Vinduerne er malet hvide udvendig og grå indvendig.

Gadens beboere erklærede kulturministeren krig - skønt alle tilladelser var i smukkeste orden - og Ekstra Bladet gik på barrikaderne sammen med en Snaregade-beboer, Annelise Hansen, her fotograferet af Mads Winther, rystet over at Kulturministeriet havde fået lov at gennemføre "Jyttes øjebæ". Jo, nu er de gamle huse omgærdet af en næsten hysterisk omhu.

Allerede i 1764 var der pladmangel

København har mange porte, men kun få portaler, en af de prægtigste er Assistenshusets.

Murermester Fr. Platz får til opgave at skabe en ny fløj ud til stranden, Nybrogade, sådan som vi ser det i dag. I midten den prægtige tofagsport med portal - København har mange porte, men kun få portaler - og tre fag på hver side. I det nye tag var placeret fem kviste til gaden og fire til gården. Her blev der magasiner. Midterfløjen udelukkende i gule sten. Arbejdet var i øvrigt udbudt, og tømrermester Peder Rasmussen Møller bød lavest og fik det, så murermester Platz blev underentreprenør.

Den nye fløjs facadebehandling skulle svare til de ældres, altså gul med hvide fyldninger. Men det viste sig, at hele Assistenshuset måtte males, hvis egaliteten skulle fremstå. Så behøvede direktionen ikke holde sig til gult og hvidt, som var gået af mode, men kunne male hele herligheden i en grå kulør.

Efter anden verdenskrig så facaderne meget usle og afskallede ud, der var ikke megen kulør i den grå maling mere, og det var kgl. bygningsinspektør Thomas Havnings store fortjeneste, at al gammel maling i vinteren 1951-52 som en beskæftigelsesforanstaltning blev fjernet. Forud var gået en demonstration af malersvende, som rejste stillads på Assistenshuset, hvorfra de talte til en stor folkemængde. Når staten trods stor arbejdsløshed ikke vil holde sine mindeværdige bygninger i hæderlig stand, så må de arbejdsløse selv gå i gang, hævdede demonstranterne. De gik også i gang med arbejdet, fjernede gammel maling og rust på vinduerne, som de derefter malede med rød mønje på jernbeslagene. De arbejdsløse malere måtte fjernes af politiet. Finansudvalget bevilgede de 72.000 kr., hele Assistenshusets facadebehandling kostede. Derved fik vi den store stofflige skønhedsoplevelse, som det den dag i dag står enhver frit for at nyde.

Her står Assistenshuset færdigrestaureret midt i 1960'erne. Siden blev der plantet træer foran huset, men det fortjente at stå helt frit som det dejlige palads, der afslutter Gammel Strand.

I 1952 demonstrerede arbejdsløse malersvende ved at gå i gang med en istandsættelse af det da stærkt forfaldne Assistenshus. Arbejdsløsheden var stor blandt bygningshåndværkerne, og samtidig forfaldt statens bygninger. Demonstranterne måtte fjernes af politiet, men demonstrationen resulterede i en facaderenovering.

Pæretræet

I 1793 kneb det igen med plads, og naboejendommen Pæretræet i Nybrogade blev erhvervet til Assistenshuset. Den var blevet opført i 1730 af Hans Blasen, som var arbejdskarl ved Vejerboden.

Foran huset stod et frodigt pæretræ, som hvert år leverede en tønne pærer til gadens børn. Det gav huset navn, som en plade i muren fortæller: Hans Blasen i Pæretræet. Nu blev Hans Blasens hus, med bindingsværkssidehus i gården, indrettet til tjenesteboliger for Assistenshusets medarbejdere.

I 1842 blev også Hans Blasen-naboejendommen købt af Assistenshuset, blandt andet med et stort bindingsværkshus ud til Snaregade. En del af dette bindingsværkshus blev nedrevet, og i stedet blev der opført tre fag i Assistenshusets stil. Også de stod oliemalede, indtil Ths. Havning fik rensset huset af.

Inde i den dejlige gård står der et vældigt træ. En sjældenhed i det gamle tætbyggede Københavns små gårde. Her er det en elm. Jeg iagttager med ængstelse, hvordan den i de seneste år er blevet tynd og partielt visnen.

En tavle i muren på Kulturministeriets lille hus fortæller om Hans Blasen i Pæretræet - pæretræet som hvert år gav en tønne pærer til gadens børn.

Den gule gård i Kulturministeriet med det store elmetræ.

Assistenshusbygningen med pæretræet foran det lille hus, sådan som maleren Chr. Vogelsang så det i 1820, i baggrunden Petri kirkes spir, Københavns smukkeste, tegnet af Niels Eigtved og C.F Hansens Frue Kirke.

Onkel

Assistenshusets lange periode som Onkel er broget. Onkel hed det. - Hvor har du penge fra? - "Jeg har været henne hos Onkel". At låne penge i pant mod løsøre er kendt fra de tidligste tider, herhjemme organiseret gennem 300 år til institutionens ophør i 1974.

I fantasien ser man den enorme kø af fattige mennesker, som har stillet sig op foran Assistenshuset for på den første milde forårsdag at pantsætte deres overtøj - og en noget mindre kø den første vinterdag, nemlig de mennesker som er i stand til at indløse pantet. Der var samlet enorme mængder tøj og ting i det gamle palads, et af byens skønneste huse. Gang på gang bliver der klaget over, at huset er fuldt af møl. I en årrække benytter man en omhyggelig svovlning gennem alle lofter for at komme insekterne til livs.

Auktionssalen i Assistenshuset, fotograferet af Lars Hansen for Politiken i 1957, og samme sal fotograferet i dag af Roberto Fortuna som Kulturministeriets pragtfulde, nyistandsatte mødesal med

Richard Mortensen-billeder på væggene, møbler af Hans J. Wegner og hans datter, arkitekten Marianne Wegner Sørensen, og tæppe af Kim Naver.

Hvoraf navnet Onkel? Måske fra engelsk, hvor den lignende institution blev kaldt onkel, men hvorfor hed den så tante i Frankrig? Måske var det blot begreberne den rige onkel og arvetanten. Men navnet kan også forklares rent konkret. I 1802 fik Assistenshuset ny forvalter, Johan Rubring Harboe. Han holdt stillingen i 35 år og ansatte flere af sine slægtninge i huset, blandt andre en nevø, som ovenikøbet bar hans navn. Samarbejdet mellem dem kan have fremkaldt kælenavnet. En vise fra tiden omtaler onkel Harboe.

Onkel overlevede branden i 1795. Huset blev tømt for alle panter undtagen kobber og tin, på både og pramme blev de flyttet over til den anden side af kanalen, imens ilden åd sig gennem Hyskenstræde, hvor begge husrækker stod i lys lue. En vældig menneskemængde var samlet på Gammel Strand, og alle deltog i arbejdet med at begrænse ildregnen. En vandslange blev placeret på hjørneejendommen i Naboløs lige over for Assistenshuset, samtidig kom pumper til, og ved ustandselig at overdænge Assistenshuset og husene i Nybrogade med vand lykkedes det at redde dem. En enestående indsats, når man ved, at hele den anden side af Snaregade nedbrændte.

Herman Bang

Som 24-årig udsendte Herman Bang i 1881 nogle beretninger "Herhjemme og derude, en utrykt føljeton om mangt og meget", blandt andet en beretning om hverdagen i Assistenshuset.

"Hun dér har længe stået uvis. Så viser en halvvoksen - her velbefaren - pige hende til rette: Vil hun sætte en kjole, er det denne vej. Hun løser bylten op og tager en sort silkekjole frem, noget gammeldags med et par sorte fløjsbånd om ærmet. Hun glatter omhyggeligt på nederdelen, sådan kærende for stoffet, ser så sky over på taksatricen, der holder kjolen op mod lyset. Den er noget tyndslidt siger hun. Det trækker lidt om konens mund. Hvor meget? Så meget, jeg kan få. - 10 kr. Konen nikker, tager så lommetørklædet op og pudser sin næse, langsomt, stiltørdigt. Taksatricen ruller nederdelen sammen, konen ser over, siger så dæmpet, lidt rystende: Den bliver nok lidt godt behandlet. Taksatricen ser hen på konen, deres blik mødes, så glider hendes tårebåndet bort. Den skal blive hængt op, siger taksatricen. Den gamle sorte silkekjole var vist et klenodie, og den har trangen ofret.

Kunstneren Knud Larsen har i denne tegning gengivet stemningen i Assistenshuset for 100 år siden.

Den bundløst fattige kommer her ikke, både fordi han ejer meget lidt, og fordi det lidet, han har, er uden værdi. Den bundløst fattige ejer jo kun nogle klædningsstykker, men under de nuværende konjukturer, hvor man kan købe alt sligt af den slags ringe kvalitet, som fattigfolk benytter, så umådeligt billigt, kan hverken de private lånekontorer eller Assistenshuset låne noget på de pjalter, den sande elendighed kan bringe."

Sådan så Herman Bang ud, da han opsøgte Assistenshuset for at skrive en socialreportage.

En anden forfatter, Tom Kristensen, markerer Assistenshusets 250-års jubilæum i 1938 med et hyldestdigt i Politiken:

Ja, fattigdom får sagtens lov
at fylde mange år.
Vi burde ikke hylde den

før den engang forgår.
Men hjælpens tilhold, assistens,
har hjemme i vort hjerte.
Vi smiler ad dens alderdom.
Vi smiler i vor smerte.

Den ligger som et hvidt palæ
ud til en grøn kanal
og lyser mildt i solskinsvejr,
men har en trang portal.
Og hvem har ikke gået her
den trange vej til disken
og pantsat af sit sidste gods
med svag og ydmyg hvisken.

Ja, hvem har ikke stået her
i knæet sunket ned
og set, hvor billigt, alting er,
og lært sig ydmyghed
og følt et ubehjælpomt had
mod ham, som skal vurdere,
og svoret i al evighed
at aldrig gå her mere.
Et had som let slog om i smil,
når pengene kom frem
og vi med lommen mere tung
end tom begav os hjem,
for så blev gården mere lys
og bred en trang portal
og mere grøn end grønt i grønt
den grønne slotskanal.

Vi gav ham derfor venligst navn
vi gav ham onkel-navn
for der er megen mildhed til
i Kongens København
og selv vor fattigdom har lyst
at smile til palæet
og hylde det ironisk-mildt
på selve jubilæet.

Den berømte roman Hærværks digter, Tom Kristensen, hylder Assistenshuset ved den grønne kanal.

Kulturens hus

I 1962 flyttede Assistenshuset fra bygningen, og under arkitekt Peter Kochs ledelse blev paladset fra 1962-64 ombygget til brug for centraladministrationen. Det var et pakhus, Peter Koch skulle omforme. I det ydre vakte det stor opmærksomhed, at Koch ved lægning af nyt tag fjernede de karakteristiske brandkamme. Mange opfattede dem som ældgamle og som vigtige markeringer af det oprindelige

trefløjede palæ, men de var nu sat op i slutningen af forrige århundrede. Og Kochs disposition var ud fra en æstetisk betragtning helt rigtig, fordi han fremkaldte det smukke svajede tag med de store ubrudte flader.

I det indre foretog Peter Koch gennemgribende forandringer, men i fornem harmoni med husets karakter. De få gode, oprindelige stuklofter, der var tilbage, blev naturligvis plejet omhyggeligt. Der blev skabt velproportionerede møderum og kontorer, men på grund af manglende bevillinger lykkedes det mærkeligt nok ikke Koch at få restaureret bygningens fineste rum, Pilastrerummet fra opførelsestiden.

Det rum er først i dag ved den omfattende og vellykkede restaurering bragt i høj stand.

Peter Kochs indsats medførte nogle meget grundige bygnings- og farvearkæologiske undersøgelser. Harald Langbergs arbejde er nævnt, men også Poul Larsson fandt flere oprindelige spor.

I en periode i 1960'erne valgte statsminister Jens Otto Krag at have kontor i Assistenshuset, på Nybrogade-Gammel Strand-hjørnet på førstesalen, hvor kulturminister Jytte Hilden i dag har sit kontor. Krag valgte Assistenshuset, fordi han fandt, at det var det smukkeste sted at være statsminister. Men det viste sig hurtigt, at huset egnede sig dårligt for en statsminister, fordi der kun var en udgang. Alle kunne se, hvem statsministeren fik besøg af.

Det var blandt andre Aksel Larsen, Morten Lange og Poul Dam i 1966 på vej til forhandlinger om "Det Røde Kabinet".

Her forlader Aksel Larsen sammen med SF-partifællerne Statsministeriet i Assistenshuset, som også rummede Ministeriet for Kulturelle Anliggender. Foto: Peer Pedersen.

22.11.66. Det Røde Kabinet er en realitet. Krag og Aksel Larsen smiler tilfredse i Assistenshuset. Foto: Erik Petersen

På trappen: Klaus Rifbjerg, Pernille Helweg Kløvedal, Ebbe Reich, Charlotte Strandgaard og Frantz Ernst i 1970, hashrygende og i protest mod at teatergruppen Secret Service fik frataget støtten fra Kulturministeriet. Foto: Jacob Maarbjerg

Stærke og tunge farver

Den oprindelige farveholdning i Rum 104-105 - den oprindelige dør findes ikke.

Vi oplever i dag et meget let, næsten sprødt palads, og derfor er det overraskende, at den oprindelige farveholdning i huset var stærk og tung. I skæret af dagens lette og lyse pastelfarver skal vi forestille os fortiden som en rigdom af ganske få, men strålende farvekombinationer.

Af røde farver har husets første maler haft zinnober, der har været benyttet ren. Larsson fandt røde døre, som har fået liv ved understrykning med en lys okker, andre er lazeret med florentinerlak.

Af grønt har der kun været spanskgrøn, den irgrønne kobberfarve, som har præget stuerne. Den er blevet behandlet med olielak, så den derved er blevet varm mørk grøn. Vinduesrammerne har været blå, bjergblå i en kobberlazur. Ellers er der brugt berlinerblåt, en farve der blev fremstillet første gang i 1704 og først offentliggjort i 1724. Sikkert bragt til Gammel Strand af de vandrende håndværkssvende.

Disse farver er fremhævet ved hjælp af jordfarverne, lys og mørk okker, umbra og bjergrød. Der blev fundet guld og sølv på næsten alle profiler og udskæringer. Efter Kochs store ombygning kunne Ministeriet for Kulturelle Anliggender flytte ind.

Denne kopidør er nu fjernet til fordel for en dobbeltbred indgang til trapperummet.

Dagens pragt

Kulturministeren bygger om. Tegning af Erik Werner

Bag det store flotte tag ligger i dag 400 udnyttede kvadratmeter, som på elegant måde henter dagslys fra den indre gård, og som end ikke anes udefra. Et af de vellykkede resultater af den nye gennemgribende restaurering, som er foretaget af Bornebusch Tegnestue A/S. Bygningen er nu brandsikret. Alle de gamle vinduer er sat i stand. Gulve er udskiftet. Tagrummene er nyindvundet land til kontorer, journalrum, depoter, køkken, toiletter, undervisningslokaler og mødesal. I den nye mødesal, hvor alle Kulturministeriets medarbejdere kan være forsamlede, står billedhuggeren Harald Isensteins buste af husets første kulturminister, Julius Bomholt. Den nye sals navn er givet: Bomholtsalen.

Alle husets gange er nylagt med en smuk douglasgran, mens sidekontorerne har fået nye gulve i fyr.

Nymøbleri omfatter tidens bedste møbler fra helt nye kontormøbler af Erik Magnussen til stole og sofaer af Hans J. Wegner, Poul Kjærholm, Jørgen Gammelgaard, Peter Hiort-Lorentzen og Johannes Foersom og nye borde, tegnet af Wegners arkitekt-datter, Marianne Wegner Sørensen.

Pilasterummet er som nævnt nu endelig restaureret i samarbejde med Nationalmuseet. De karakteristiske pilastre bærer rummet med pragt mellem flot udskårne dørstykker. Hertil føjes Wegners gode møbler fra snedkermester Ejnar Petersen og på den gamle kaminplads et nyt vævet tæppe af Kim Naver. Et espalier udspænder sig over en frodigt blomstrende vækst i tæppets bund. Materialerne er mohair, hør og engelsk uld, et dejligt fast bundet garn. Blomsten, en pæon, har Kim Naver broderet på tæppet i silke. Der spilles artistisk på det blanke og det matte i stofligheden.

Pilasterummet nyrestaureret med møbler af Hans J. Wegner. Nu står rummet i grå toner med nye tekstiler på væg og gulv af Kim Naver. Oprindeligt har det været et kraftigt farvet rum, sådan som farveundersøgelser i 1962 afslørede i forbindelse med Peter Kochs omfattende restaurering og ombygning fra Assistenshus til statsadministrationsbygning.

Kim Naver har udsmykket flere af de andre rum tekstilt, blandt andet avisstue og mødesal. I salen et tæppe i grønne og blå farvetoner og i avisstuen gulvtæppe i grålig, lilla, stærk gul, og rød. Også til Pilasterummet har Kim Naver skabt et tæppe, som i den ovale form er inspireret af loftets stukudsmykning. Garner er indfarvet på Statens Værksteder for Kunst og Håndværk i Gammel Dok. Kim Navers arbejder er i høj grad med til at understrege den fine nye farveholdning, der i samarbejde med arkitekterne er så gennemført i huset.

Peter Kochs fire røde hjørnerum i Assistenshuset er bevaret. I førstesalens røde rum på hjørnet af Gammel Strand og Nybrogade sidder ministeren og i det tilsvarende røde rum på Snaregade-hjørnet departementschefen. Gangene er malet i lys blå over for vinduesvæggens hvide. Grårosa, gul og grå er anvendt for at markere de tre matrikler, Nybrogade 2, 4 og 6, som forløbet omfatter.

Huset er rigt udsmykket med kunst, de store billeder af Richard Mortensen i beletagens store mødesal er ren pragt.

I selve portalen, adgangsvejen, den udhuggede sandsten med lisener, konsoller og løvværk ved inskriptionspladen med guirlander, en fornem indledningsstrofe til dette mildt syngende hus, et af Københavns skønneste.

Der bliver dækket op med kvalitet på kulturminister Jytte Hildens kontor, her det farverige fajancestel "Ursula" af keramikeren Ursula Munch-Petersen for Royal Copenhagen.

Den nye ministergang med Christian Lemmerz' udsmykning.

Kim Naver og hendes medhjælper, Isabel, under arbejdet med vægudsmykningen til Pilastrerummet.

Fremtiden

Kulturminister Jytte Hilden har konsekvent bedt om kvalitet i arkitektur og brugskunst, naturligvis også når det gælder Assistenshuset. Det er ministerens fortjeneste, at huset er blevet hævet til bedste niveau. Også gennem anskaffelse af keramikeren Ursula Munch-Petersens pragtfulde stel "Ursula" med de smukke farver fra Royal Copenhagen, og nye glas er pustet af Peter Svarrer på hans værksted i Kronprinsessegade.

Efterspørger vi nu den første arkitekt for huset, så må vi indrømme, at vi ikke kender ham. Bygherren og dygtige håndværkere kan være inspireret af tidens stil, håndværksmæssige måder at udføre tingene på og måske også af arkitekten Johan Cornelius Krieger (1683-1755), han var slotsgartner og overlandbygmester, men en traditionsbunden mand, som tilpassede barokkens idealer til danske forhold. Efter branden 1728 udarbejdede Krieger netop typetegninger til brug for nybyggeriet i København. Vi kender ham ellers fra det første Fredensborg og fra Ledreborg.

I dag er det utænkeligt at der kan gribes forstyrrende ind i Assistenshuset og dets omgivelser, som beskyttes som juvelerne i kronen. Men en stadig kultivering vil finde sted. Ikke mindst hvad angår bilerne. Vi må tro, at man en dag kan gå uden biltrafik og bilparkering langs Slotskanalen. På begge bredder. Landsskabsarkitekten Torben Schønherr har for Thorvaldsens Museum udarbejdet en fin plan til regulering af pladsen foran museet, både hvad gælder belægning og belysning og med fremhævelse af Ridehuset, som Bornebusch Arkitekter A/S netop har restaureret. En let gangbro over kanalen - fra Assistenshusets portal til Thorvaldsens Museum - er foreslået.

For et par år siden fik kulturministeren et forargelsens hus neden for sine vinduer. For da Gammel Strand blev bilfri og fik økologisk fødemarked og loppemarked, genopstod behovet for et pissoir. Det havde der været helt op til 1950'erne. Det nye pissoir - i gammel model - skulle egentlig have stået lige i sigtlinjen fra Hyskenstræde til Thorvaldsens museum, men på et folkekrav blev det flyttet lidt til højre i skjul bag Assistenshuset.

Statens Kunstfond har bedt billedhuggeren Svend Wiig Hansen skabe en skulptur til museumsforpladsen, og samme kunstners mindeskulptur for Julius Bomholt, Kulturen som Livets Træ, kommer snart op på Gammel Strand foran Assistenshuset, hvor Københavns Kommune så venligt bedes fjerne de netop nyopstillede cykelstativer. De ødelægger den stærke oplevelse af den markante måde, husets side mod pladsen lander på jorden. Egentlig kunne kommunen også godt befri den

ganske lille Snaregade for parkometer - det er dog byens finest bevarede gademiljø og Assistenshusets bagside. Som også er enestående stofflig og smuk.

Berlingskes tegner Erik Werner har fanget kulturminister Jytte Hilden i et ledigt øjeblik.
Kulturministeren: Hva' ska' jeg nu finde på?

Kulturministre siden 1961

1. Julius Bomholt (S)
7. september 1961 - 26. september 1964
2. Hans Sølvhøj (S)
26. september 1964 - 28. november 1966
3. Bodil Koch (S)
28. november 1966 - 2. februar 1968
4. K. Helveg Petersen (RV)
2. februar 1968 - 11. oktober 1971
5. Niels Matthiasen (S)
11. oktober 1971 - 19. december 1973
13. februar 1975 - 16. februar 1980
6. Nathalie Lind (V)
19. december 1973 - 13. februar 1975
7. Lise Østergaard (S)
28. februar 1980 - 10. september 1982
8. Mimi Jakobsen (CD)
10. september 1982 - 12. marts 1986
9. H. P. Clausen (K)
12. marts 1986 - 3. juni 1988
10. Ole Vig Jensen (RV)
3. juni 1988 - 18. december 1990
11. Grethe F. Rostbøll (K)
18. december 1990 - 25. januar 1993
12. Jytte Hilden (S)
25. januar 1993 -

Julius Bomholt fotograferet af Politikens Ebbe Andersen ved vinduet som kulturminister i Assistenshuset. Der skulle gå et kvart århundrede før Gammel Strand blev ryddet for biler. Huset nærmest gardinet er Kunstforeningen, oprindeligt tegnet af Philip de Lange og engang, fra 1856-77 Natalie Zahles Pigeskole. Det lyse hus ved siden af er Dansk Journalistforbund.

Niels Matthiasen, populær Kulturminister i over syv år.
Tegning Erik Werner

Kulturminister Jytte Hilden ved sit vindue. Gennem vinduet skimtes Thorvaldsens Museum og Christiansborgs grønne tage.

Departementschefer i Kulturministeriet

Henning Rohde:
Fungerende departementschef 1961, departementschef 1962-74

Ole Perch Nielsen:
Kst. departementschef 1974, departementschef 1975-81

Jørgen Harder Rasmussen:
Departementschef 1981-93

Erik Jacobsen:
Departementschef 1993-

Departementschef Henning Rohde i Erik Werners streg.

Restaureringen

BYGHERRE
Kulturministeriet og Boligministeriet/Slots- og Ejendomsstyrelsen.

BYGHERRERÅDGIVER
Slots- og Ejendomsstyrelsen

ARKITEKT
Bornebusch Tegnestue A/S

INGENIØR
Steensen og Varming A/S

MURER
Vilh. Zeltner A/S - 1. og 2. etape

TØMRER OG SNEDKER
J.A. Mortensen A/S - 1. etape
E.O. Jönsson A/S - restaurering af pilastrerum
Julius Nielsen & Søn A/S - 2. etape

MALER
V.S.L. Dalager A/S

STUKKATØR

Ove H. Svensson & Søn A/S

EL

Slots- og Ejendomsstyrelsen
Teknisk Forvaltning - 1. etape
Siemens - 2. etape
Fugmann El-Anlæg - edb

VVS

Slots- og Ejendomsstyrelsen
Teknisk Forvaltning

Nyt inventar

"Avisstue"

Pilastrerum

STOLE

Design: Hans J. Wegner,
Producent: P.P. Møbler

BORD

Design: Marianne Wegner Sørensen,
Producent: P.P. Møbler

GULVTÆPPE

Design: Kim Naver,
Producent: Danish Match Design

"Avisstue"

STOLE OG BORDE

Design: Foersom & Hiort Lorenzen,
Producent: Erik Jørgensen Møbel Fabrik

SOFA

Design: Jørgen Gammelgaard,
Producent: Erik Jørgensen Møbelfabrik

GULVTÆPPE

Design: Kim Naver,
Producent: Danish Match Design

Store (grønne) mødesal

STOLE

Design: Hans J. Wegner,
Producent: P.P. Møbler

BORDE

Design: Marianne Wegner Sørensen,

Producent: P.P. Møbler

GULVTÆPPE

Design: Kim Naver,

Producent: Danish Match Design

Ministergang

STOLE

Design: Poul Kjærholm,

Producent: P.P. Møbler

Henrik Sten Møller

Journalist og kritiker af arkitektur, kunsthåndværk og design ved Politiken. Han har skrevet en snes bøger om kunst, arkitektur, kunsthåndværk og design. Han har modtaget Poul Henningsen-prisen for en arkitektur- og miljøkritik, "der ofte modigt går på tværs af etablerede meninger".

Kolofon

KULTURPROFILEN

Udgivet september 1996 af:

Kulturministeriet, Postboks 2140,

Nybrogade 2, 1015 København K

Tlf.: 33 92 33 70 Fax: 33 91 33 88

E-post (X400): s=kum;a=dk400;c=dk;

Internet: kum@kum.dk

Kulturprofilen "Hus og kultur" er én af tre publikationer udgivet i anledning af Kulturministeriets 35-års jubilæum, 19. september 1996.

De to andre i rækken er:

Kulturprofilen "Om Kulturministeriets oprettelse",

et jubilæumsskrift af tidl. departementschef Henning Rohde.

Kulturkontakten nr. 6, 1996,

et særnummer skrevet og redigeret af journalist Hanne Dam.

Redaktion og tekst: Henrik Sten Møller

Alle fotografiske nyoptagelser: Roberto Fortuna

Roberto Fortuna har siden 1988 været Nationalmuseets faste fotograf. Til Slots- og Ejendomsstyrelsens smukke bog om restaureringen af Chr. VII's Palæ, Moltkes Palæ på Amalienborg, har han leveret fotografierne. Han er fast fotograf for Hotel Pro Forma og har i fotografier formidlet Kirsten Dehlholms enestående billedsprog til hele verden. Han har netop virket som fotograf på bogen om Container 96.

Forside: Det nyrestaurerede Pilastrerum fotograferet af Roberto Fortuna.

Bagside: Henrik Sten Møller. PolFoto/Lars Hansen

Historisk billedmateriale fra Københavns Bymuseum, Rigsarkivet og PolFoto

Litteraturhenvisninger:

Harald Langberg i Hvem byggede hvad, Politikens forlag 1968.

H. Thueslev: Det Kongelige Assistenshus. Københavns Assistenshus og anden Pantelånervirksomhed, C.E.C. Gad, 1976.

Grafisk tilrettelægning: Kontrapunkt A/S

Sats/repro: Creascan A/S

Tryk: Richard Larsen A/S

Distribution:

Kulturministeriet, Svend Heltoft,

Publikationscentralen, Postboks 2140, Nybrogade 2, 1015 København K,
tlf.: 33 11 71 50

Oplag: 10.000

ISBN: 87-87361-13-2

ISBN: 87-87361-13-2